

TỔ CHỨC VÒNG TRÒN VĂN HỌC TRONG DẠY HỌC ĐỌC HIỂU TRUYỆN NGẮN VIỆT NAM HIỆN ĐẠI Ở MÔN NGỮ VĂN LỚP 11

Nguyễn Thị Xuân Quỳnh, Võ Thị Nhung,

Lê Thị Vân Anh, Nguyễn Anh Thư

Trường Đại học Vinh

Ngày nhận bài 24/3/2022, ngày nhận đăng 04/5/2022

DOI <https://doi.org/10.56824/vuj.2022ed06>

Tóm tắt: Dạy học đọc hiểu theo định hướng phát triển năng lực là mục tiêu quan trọng trong Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018. Trong số các phương pháp và hình thức dạy học nhằm phát triển năng lực đọc hiểu, *Vòng tròn văn học* (Literature Circle) là một biện pháp dạy học đọc hiểu tập trung vào sự phân hồi của người đọc, được định hướng chủ yếu bởi sự thấu hiểu và những câu hỏi của học sinh. Với việc khảo sát và phân tích các văn bản thuộc sách giáo khoa hiện hành và ngữ liệu Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018, bài viết đề xuất quy trình tổ chức *Vòng tròn văn học* trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại ở lớp 11, nhằm tạo ra hứng thú cho học sinh trong quá trình tìm hiểu tác phẩm, thúc đẩy việc đào sâu suy nghĩ và chia sẻ cảm nhận riêng nhằm đáp ứng định hướng kiểm tra - đánh giá theo năng lực của chương trình.

Từ khóa: Vòng tròn văn học; dạy học đọc hiểu; Ngữ văn 11; phát triển năng lực; truyện ngắn Việt Nam hiện đại.

1. Mở đầu

Chương trình giáo dục hiện nay ở Việt Nam đang chuyển dần từ hướng tiếp cận nội dung sang hướng tiếp cận phát triển năng lực, nhằm phát huy tính tích cực, chủ động sáng tạo của người học. Trong môn Ngữ văn, đọc hiểu văn bản là một trong những năng lực thiết yếu, đóng vai trò quan trọng không chỉ trong việc học tập mà còn là góp phần vào việc thúc đẩy quá trình phát triển tư duy và bồi đắp tâm hồn của người học. Tuy nhiên, trên thực tế việc dạy học đọc hiểu truyện ngắn ở các trường phổ thông hiện nay còn rất nhiều hạn chế. Một phần do học sinh (HS) chưa được luyện nhiều kỹ năng, phần khác do phương pháp dạy học truyền thống chưa thực sự chú trọng vào phát huy năng lực của người học. Để hiểu được nội hàm ý nghĩa của văn bản cũng như cảm nhận được những đặc sắc về nghệ thuật người đọc cần phải hình thành năng lực đọc hiểu ở mức độ cao, đồng thời giáo viên (GV) cần có những phương pháp dạy học đa dạng, linh hoạt để phát huy tốt nhất các năng lực chung và năng lực đặc thù cho HS. Việc ứng dụng và tổ chức *Vòng tròn văn học* (VTVH) trong dạy học đọc hiểu vì vậy sẽ là một trong những biện pháp hiệu quả nhằm phát huy tính tích cực, chủ động, đồng thời rèn luyện các kỹ năng đọc hiểu cho HS, đặc biệt ở năng lực đọc hiểu văn bản truyện ngắn hiện đại Việt Nam ở môn Ngữ văn lớp 11 trung học phổ thông.

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Vòng tròn văn học và những ưu thế trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại ở môn Ngữ văn 11

2.1.1. Đặc điểm mô hình Vòng tròn văn học

Theo nhiều công trình khẳng định, người đầu tiên đề xuất và phát triển VTVH chính là nhà nghiên cứu Harvey Daniels (1994), sau đó được tiếp nối với những nội dung lí thuyết chung và ứng dụng cụ thể trên lớp học bởi hàng loạt các nhà giáo dục nổi tiếng khác như Schlick Noe, Katherine L. & Johnson (1999); Mimi Neamen & Mary Strong (2001); Mills, H. & Jennings, L. (2011), Lane W. Clarke (2014)... Ở Việt Nam, mô hình VTVH bắt đầu được giới thiệu rộng rãi qua bài viết của các tác giả Nguyễn Thị Hồng Nam, Dương Thị Hồng Hiều, Đoàn Thị Thanh Huyền, Nguyễn Phương Thảo... với tư cách là một trong các phương pháp dạy học nhằm phát triển năng lực người học ở các phương diện: khái niệm, tiến trình tổ chức, đặc điểm. Đặc biệt, VTVH được đề xuất như một hình thức của dạy học hợp tác với tên gọi là “nhóm văn chương” trong *Tài liệu hướng dẫn bồi dưỡng GV phổ thông cốt cán* của chương trình ETEP, mô đun 2 về “Sử dụng phương pháp dạy học và giáo dục phát triển phẩm chất, năng lực HS trung học cơ sở môn Ngữ văn”.

Về bản chất, *Vòng tròn văn học* (Literature Circles) hay còn gọi là “Vòng tròn thảo luận văn chương” là một biện pháp dạy học đọc hiểu thông qua việc tổ chức cho HS tương tác trong các nhóm đọc. Trong công trình nghiên cứu của H. Daniels (1994, 2002), VTVH có các đặc điểm chính như sau: HS có quyền được lựa chọn tài liệu đọc của mình, các nhóm nhỏ được thành lập tạm thời để thực hiện nhiệm vụ phân vai; HS gặp nhau trong nhóm để hợp tác thảo luận về ý nghĩa của văn bản; sử dụng tác phẩm như một điểm tham khảo để hình thành các kỹ năng và phương pháp được giải quyết vấn đề; GV đóng vai trò là người điều hành, quan sát, lắng nghe; đánh giá bao gồm quan sát của GV, đánh giá nhóm và tự đánh giá của HS. Các đặc điểm này tựu trung thể hiện ở việc các vai đọc cơ bản được sử dụng linh hoạt tùy theo mục đích tổ chức nhằm thúc đẩy cơ hội đọc sâu và hứng thú tiếp nhận văn bản. Cũng theo H. Daniels, các vai vì thế sẽ đa dạng và chuyên hóa xung quanh các tiêu điểm như: Người phát hiện điểm ngời sáng/Bình luận viên (*Literature luminary*), Người điều khiển/Người thiết kế câu hỏi/Người hỗ trợ thảo luận (*Discussion director*), Người kết nối (*Connector*), Người khám phá nhân vật (*Character captain*), Người nghệ sĩ/Người vẽ tranh minh họa (*Artful artist*), Người khám phá từ vựng (*Word wizard*), Người tóm tắt (*Summarizer*), Người nghiên cứu (*Researcher*)... Điều đáng lưu ý là khi tổ chức VTVH, GV cần xác định rõ mục tiêu và năng lực cần hình thành cho HS trước khi lựa chọn và tổ chức phân vai. Đồng thời, việc đọc và thực hiện các nhiệm vụ phân vai cần được tổ chức song song với tiến trình bài học để đảm bảo việc tổ chức VTVH không đi chệch hướng nội dung bài học cũng như thúc đẩy việc tiếp nhận văn bản văn học trong tính chỉnh thể và nhất quán giữa tất cả các phương diện nội dung và hình thức nghệ thuật.

2.1.2. Đặc điểm nội dung và yêu cầu cần đạt đối với nội dung dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại ở môn Ngữ văn lớp 11

Trong hệ thống ngữ liệu đọc hiểu ở chương trình và sách giáo khoa Ngữ văn lớp 11 hiện hành, các văn bản thuộc các tác phẩm truyện ngắn Việt Nam hiện đại chiếm số lượng và vị trí quan trọng. Các văn bản được lựa chọn trong sách giáo khoa Ngữ văn 11, tập 1 gồm ba văn bản đọc chính là: *Hai đứa trẻ* (Thạch Lam), *Chữ người tử tù* (Nguyễn Tuân), *Chí*

Phèo (Nam Cao); các văn bản đọc thêm gồm: *Cha con nghĩa nặng* (Hồ Biểu Chánh), *Vi hành* (Nguyễn Ái Quốc), *Tinh thần thể dục* (Nguyễn Công Hoan). Mục tiêu của việc dạy học tác phẩm truyện ngắn Việt Nam hiện đại trong chương trình môn Ngữ văn hiện hành dành cho HS lớp 11 là giúp các em hiểu và cảm nhận được nội dung, ý nghĩa và thông điệp của tác phẩm. HS phải nhận biết và phân tích được một số yếu tố của truyện ngắn hiện đại như không gian, thời gian, cốt truyện, nhân vật, ngôi kể, điểm nhìn, ngôn ngữ...

Với định hướng dạy học phát triển năng lực, *Chương trình Giáo dục phổ thông môn Ngữ văn 2018*, ban hành theo Thông tư 32/2018/TT-BGDĐT cụ thể hóa các yêu cầu cần đạt đối với việc dạy học đọc hiểu tác phẩm truyện ngắn hiện đại Việt Nam dành cho HS lớp 11 như sau:

	Yêu cầu cần đạt
Đọc hiểu nội dung	<ul style="list-style-type: none"> - Phân tích được các chi tiết tiêu biểu, câu chuyện, nhân vật và mối quan hệ của chúng trong tính chỉnh thể của tác phẩm, nhận xét những chi tiết quan trọng trong nội dung văn bản - Phân tích và đánh giá được chủ đề, thông điệp văn bản
Đọc hiểu hình thức	<ul style="list-style-type: none"> - Nhận biết và phân tích được các yếu tố: không gian, thời gian, câu chuyện, nhân vật, ngôi kể, sự thay đổi điểm nhìn, sự kết nối giữa lời người kể chuyện, lời nhân vật....
Liên hệ, so sánh, kết nối	<ul style="list-style-type: none"> - So sánh được hai văn bản văn học cùng đề tài, liên tưởng, mở rộng vấn đề hiểu sau hơn văn bản được đọc - Vận dụng được kinh nghiệm đọc, trải nghiệm về cuộc sống, hiểu biết về lịch sử để nhận xét, đánh giá văn bản - Phân tích được ý nghĩa của văn bản trong việc làm thay đổi suy nghĩ, tình cảm, cách nhìn của cá nhân đối với văn học và đời sống

Như vậy, qua khảo sát yêu cầu cần đạt ở hai chương trình, có thể thấy dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại là một nội dung quan trọng xuyên suốt từ Chương trình giáo dục môn Ngữ văn 2006 đến Chương trình giáo dục môn Ngữ văn 2018. Điều đó nhấn mạnh hơn đến yêu cầu đổi mới và cải tiến các phương pháp tiếp cận và tổ chức dạy học một cách tích cực và hiệu quả nhằm phát triển năng lực đọc hiểu cho HS. Cụ thể, trong chương trình dạy học phát triển năng lực hiện nay, GV cần chú ý áp dụng các phương pháp, kỹ thuật dạy học hiện đại phù hợp với năng lực và mức độ tiếp nhận văn bản của HS. Theo đó, VTVH sẽ là biện pháp tổ chức hoạt động thảo luận để HS chia sẻ, phản hồi về văn bản, đồng thời tối ưu hóa phương pháp đóng vai, thu tóm được những ưu điểm của phương pháp dạy học hiện đại giúp HS hình thành và phát triển được các kỹ năng như: kỹ năng giao tiếp và ứng xử, kỹ năng làm việc nhóm, kỹ năng giải quyết vấn đề... HS sẽ có những trải nghiệm mới, rút ra được vốn tri thức, trở thành bạn đọc sáng tạo, khám phá, làm giàu cho ý nghĩa văn bản. Không chỉ vậy, hoạt động đọc là bước quan trọng giúp HS tiếp xúc và vận dụng kỹ năng đọc hiểu văn bản nhưng bản thân nó lại là một hoạt động thực tiễn rất phức tạp, tùy thuộc vào từng hoàn cảnh, tâm trạng và điều kiện khác nhau của HS. Trước thử thách này, việc phân HS vào các vai sẽ tạo cơ hội cho HS thực sự trở thành chủ thể đọc với định hướng các vai rõ ràng, có mục tiêu đọc nhất định. Mặt khác, các vai còn mang lại những hứng thú nhất định cho HS trên hành trình khám phá văn bản. Có thể thấy, VTVH là phương tiện hữu hiệu để HS biết tư duy sáng tạo, biết phát hiện vấn đề, biết nói

lên suy nghĩ của và cảm nhận riêng của mình, biết vận dụng kiến thức, tri thức đã học vào cuộc sống thực tiễn và hoàn thiện bản thân về mọi mặt.

2.2. Quy trình tổ chức VTVH trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại trong môn Ngữ văn lớp 11

2.2.1. Đề xuất các vai và phân vai đọc

Sau khi khảo sát nội dung và yêu cầu cần đạt đối với việc dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại trong chương trình Ngữ văn lớp 11, chúng tôi đề xuất tổ chức VTVH sử dụng năm vai đọc gồm: Người lập hồ sơ nhân vật, Người tìm từ độc đáo, Người tìm chi tiết hay, Người liên hệ và Người vẽ tranh minh họa.

2.2.1.1. Người lập hồ sơ nhân vật

Trong dạy học đọc hiểu văn bản truyện ngắn hiện đại, phân tích nhân vật là nhiệm vụ quan trọng để tìm hiểu và phân tích tác phẩm. Bởi lẽ ở giai đoạn này, truyện ngắn Việt Nam hiện đại chứng kiến sự bứt phá về nghệ thuật xây dựng hình tượng nhân vật, hành động và đặc biệt là nhân vật có diễn biến nội tâm phong phú. Vì vậy, chúng tôi đề xuất vai *Người lập hồ sơ nhân vật* vào VTVH. Ở đó, HS sẽ chọn một nhân vật mà mình quan tâm nhất để viết nhật ký, truyền đạt thông tin về nhân vật. Để việc chọn vai đạt hiệu quả, GV lưu ý việc gợi ý HS chọn vai, phân bổ thời gian hợp lí. Nếu truyện ngắn có nhiều nhân vật, GV có thể chia nhóm và cho các nhóm chọn nhân vật chính, nhân vật phụ để tìm hiểu. Nếu truyện chỉ xoay quanh một nhân vật trung tâm thì GV phân tách các khía cạnh của nhân vật và cho các nhóm phân tích các khía cạnh ấy.

2.2.1.2. Người tìm từ độc đáo

Với một tác phẩm văn học hoàn chỉnh, ngôn ngữ là giữ vai trò trung tâm trong việc kiến tạo thế giới nghệ thuật và khẳng định cá tính sáng tạo của mỗi nhà văn. Khi tiếp cận ngôn ngữ tác phẩm, người đọc phải vận dụng tối đa khả năng quan sát, sự liên tưởng và tưởng tượng... Trong dạy học đọc hiểu, việc huy động những khả năng ấy sẽ giúp HS cảm thụ tinh tế hơn, hình tượng nghệ thuật của tác phẩm nhờ đó sẽ sống động và được khắc sâu theo tâm đón nhận. Dựa vào đặc điểm trên, chúng tôi đề xuất vai *Người tìm từ độc đáo* vào VTVH. *Người tìm từ độc đáo* có nhiệm vụ tìm những từ mới và độc đáo, phân tích ngôn ngữ và giọng điệu trần thuật trong tác phẩm...

2.2.1.3. Người tìm chi tiết hay

Trong các tác phẩm, chi tiết nghệ thuật đóng vai trò vật liệu xây dựng làm tiền đề cho cốt truyện phát triển thuật lợi và hợp lí. Trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn hiện đại, nhằm giúp HS phát triển tư duy, đi sâu phân tích các chi tiết cô đúc, độc đáo, giải thích, làm rõ cấu trúc nghệ thuật trong tác phẩm, chúng tôi đề xuất vai *Người tìm chi tiết hay* vào VTVH. *Người tìm chi tiết hay* có vai trò khám phá ra những câu/ đoạn/ chi tiết hay, độc đáo, kích thích... nói lên giá trị của tác phẩm. HS có nhiệm vụ đọc to các đoạn hoặc yêu cầu HS khác trong nhóm đọc và chia sẻ những cảm xúc, suy nghĩ cá nhân của mình về đoạn tìm thấy. Thực hiện vai này, HS có thể sử dụng phiếu đọc sách kết hợp với các kĩ thuật như trình bày một phút, động não, đánh dấu - ghi chú bên lề...

2.2.1.4. Người liên hệ

Theo định hướng phát triển năng lực, việc dạy học đọc hiểu cần thiết phải có sự liên hệ, mở rộng để giúp HS phát triển năng lực cảm thụ văn học, tạo sự tương tác giữa cá

nhân HS và tác phẩm thông qua các kết nối đa chiều. Vì thế, chúng tôi đề xuất vai *Người liên hệ* khi tổ chức VTVH nhằm giúp HS tìm mối liên hệ giữa truyện ngắn đang đọc với các truyện ngắn cùng đề tài của cùng tác giả hoặc các tác giả khác, với thực tế cuộc sống, lịch sử...

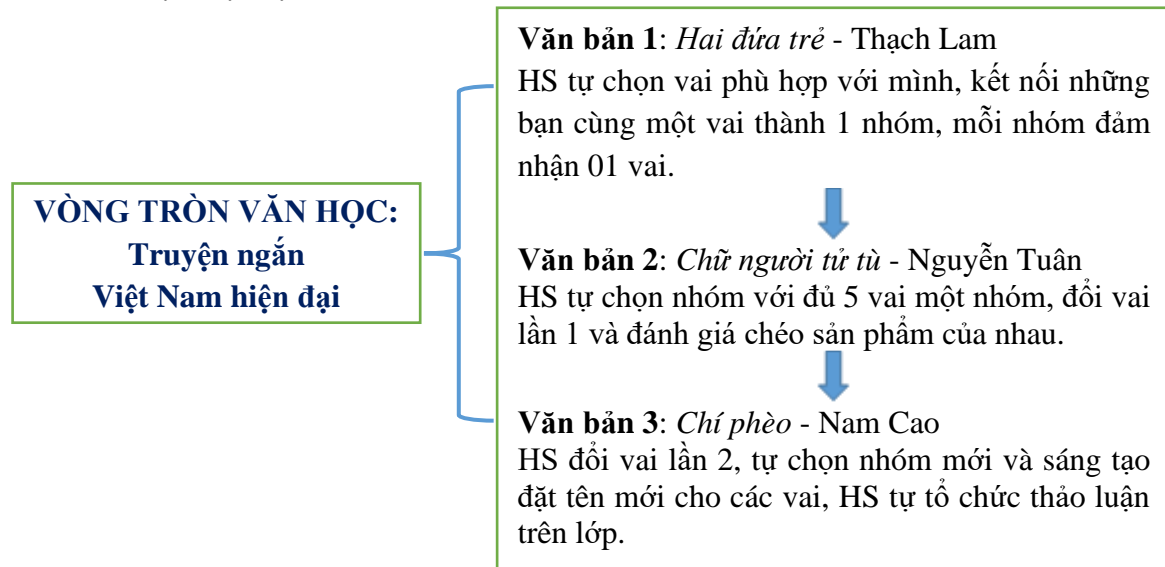
2.2.1.5. Người vẽ tranh minh họa

Trong dạy học đọc hiểu, nếu GV không khéo léo dẫn dắt tạo các hoạt động đọc cho HS, có thể khiến các em rơi vào trạng thái nhàm chán và không có hứng thú. Vì vậy, để kích thích trí tưởng tượng, năng lực sáng tạo, phát triển năng lực tư duy và cảm thụ của HS, chúng tôi đề xuất vai *Người vẽ tranh minh họa* vào VTVH. *Người vẽ tranh minh họa* có vai trò sáng tạo ý tưởng tùy vào khả năng, mức độ tiếp nhận văn bản để lên ý tưởng dựa vào một đoạn nào đó trong tác phẩm: vẽ lại một bức tranh gợi ra trong tâm trí sau khi đọc tác phẩm. Sau đó, người sáng tạo sẽ trình bày ý tưởng, chia sẻ ngắn gọn về bức tranh. Sản phẩm có thể được chia sẻ, giới thiệu bằng kỹ thuật phòng tranh.

Trên đây, chúng tôi đã đề xuất VTVH với năm vai cụ thể trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn hiện đại Việt Nam, chương trình Ngữ văn 11. Khi áp dụng, GV cần cung cấp cho HS đầy đủ thông tin tổng thể về các vai trước khi tham gia thảo luận.

2.2.2. Quy trình tổ chức VTVH trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại trong môn Ngữ văn lớp 11

Từ cơ sở lý luận và thực tiễn về dạy học đọc hiểu truyện ngắn hiện đại và những ưu thế của VTVH, chúng tôi đề xuất mô hình tiến trình tổ chức VTVH trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn Việt Nam hiện đại trong môn Ngữ văn lớp 11 ở chùm ba tác phẩm gồm: *Hai đứa trẻ* (Thạch Lam), *Chữ người tử tù* (Nguyễn Tuân) và *Chí Phèo* (Nam Cao) với tiến trình thực hiện cụ thể như sau:

* Văn bản 1: *Hai đứa trẻ* - Thạch Lam

Trọng tâm của văn bản thứ nhất là giúp HS làm quen với mô hình VTVH. Mỗi HS được tham gia 01 vai theo nhóm và mỗi nhóm chỉ thảo luận 01 vai.

- Bước 1: GV giới thiệu cho HS về nhóm bài truyện ngắn Việt Nam hiện đại theo mô hình VTVH. Tiếp theo, GV sẽ giải thích cho HS thế nào là VTVH, nêu tên các vai, nhiệm vụ của từng vai và hướng dẫn cho HS đọc văn bản 3 lần: Lần đọc thứ nhất - đọc cá nhân (để có những cảm nhận ban đầu về văn bản); lần đọc thứ hai - đọc theo hình thức VTVH (với các bài tập phân vai sẽ giúp HS khám phá những “mảnh ghép” ý nghĩa của tác phẩm, thông qua việc tạo lập các sản phẩm sáng tạo); lần đọc thứ ba - đọc chi tiết tại lớp (HS sẽ tiến hành đọc sâu tác phẩm để đi vào phân tích tác phẩm). Sau đó, GV phát phiếu học tập phân vai đã thiết kế cho HS, phân tích, hướng dẫn cách thực hiện các vai.

- Bước 2: Sau khi GV giới thiệu, phân tích nhiệm vụ của từng vai, HS sẽ lựa chọn vai phù hợp với mình và GV tổng hợp những người cùng vai thành 1 nhóm. Tổ chức lớp thành 05 nhóm, mỗi nhóm đảm nhận 1 vai và tìm hiểu kĩ về vai đó. Nếu xảy ra trường hợp có vai không HS nào lựa chọn hoặc 1 vai mà quá nhiều HS lựa chọn thì GV sẽ dựa vào năng lực của HS để điều chỉnh.

HS thực hiện nhiệm vụ tại nhà, nhập vai và tiến hành cuộc thảo luận, đồng thời ghi chép các ý kiến phản hồi vào bản phân vai đã được GV thiết kế chỉ dẫn. Sau khi thực hiện xong, các nhóm nộp bài lên ứng dụng padlet 1-2 ngày trước tiết học, GV kiểm tra kết quả thực hiện nhiệm vụ của các nhóm và có thể đưa ra những nhắc nhở cần thiết trong trường hợp HS chưa thực hiện đúng chức năng của vai để các em kịp thời điều chỉnh.

- Bước 3: Đến tiết học, GV tổ chức mô hình lớp học đảo ngược, bố trí không gian lớp học thành một vòng tròn, yêu cầu HS trình bày sản phẩm đã thảo luận ở nhà. GV quy định thời lượng tối đa cho từng vai, yêu cầu HS bắt đầu và chuyển vai nhanh chóng khi có hiệu lệnh của GV. HS sẽ thảo luận, chia sẻ sản phẩm đọc tại lớp trong thời gian 10 phút. HS khác nghe tích cực, có thể ghi lại những nội dung quan trọng nhằm hoàn thành bảng phân vai.

GV quan sát hoạt động các nhóm, biểu hiện của HS. Sau đó, GV yêu cầu HS bổ sung kết quả cho nhau sau khi chia sẻ và lắng nghe ý kiến từ các thành viên khác trong cuộc thảo luận và hoàn thành bản phân vai tổng hợp như một hình thức báo cáo kết quả hoạt động nhóm (1 bản/1 nhóm).

* Văn bản 2: *Chữ người tử tù* - Nguyễn Tuân

Trọng tâm của bài học này là tiến hành cho HS đổi vai lần 1, từ 5 nhóm cũ HS sẽ tách ra và được tự chọn nhóm mới, mỗi nhóm có đủ 5 vai đã đề xuất và GV phát bản phân công vai, nhóm ghép vai để tổ chức được hoạt động VTVH (mỗi nhóm thảo luận đủ 05 vai).

- Bước chuẩn bị: HS sẽ tự thiết kế một cách sáng tạo phiếu học tập dành cho vai của mình dựa trên yêu cầu cần đạt của mỗi vai mà GV đưa ra. Mục đích của việc đổi vai đó là tạo cho HS cơ hội trải nghiệm thêm các vai mới, rèn luyện ý thức trách nhiệm và chủ động, tích cực trong giờ dạy học đọc hiểu. Mỗi một vai sẽ mở ra một cánh cửa mới giúp HS nhìn sâu vào thế giới nghệ thuật của văn bản và mở rộng cảm nhận, suy tư của mình. Khoảng 1-2 ngày trước giờ dạy học, HS nộp lên ứng dụng padlet các bản phân vai để GV kiểm tra việc thực hiện nhiệm vụ chuẩn bị bài của HS. GV nhắc HS phải tập trung ưu tiên tối đa cho vai mình đảm nhiệm và làm cho các ý tưởng phản hồi phong phú, chất lượng hơn. Sau đó, GV sẽ hướng dẫn các nhóm đánh giá chéo sản phẩm của nhau trên padlet trước buổi học. Các nhóm sẽ ghi lại: *Những ưu điểm của nhóm bạn, những điều nhóm mình muốn bổ sung cho nhóm bạn và những gì mình học hỏi được từ nhóm bạn?*

- Bước tổ chức các hoạt động dạy và học trên lớp: GV yêu cầu HS tổ chức các nhóm thảo luận như đã lựa chọn, thống nhất ở phần chuẩn bị. GV giải thích cho HS hiểu về nhiệm vụ của mình trong cuộc thảo luận: trình bày, trao đổi những ý tưởng, suy nghĩ, cảm nhận, phát hiện của mình về văn bản qua những chỉ dẫn trong bản phân vai; khuyến khích HS lắng nghe tích cực và có thể ghi chép lại những nội dung quan trọng trong từng vai. Đồng thời GV quy định thời lượng tối đa cho từng vai, yêu cầu HS bắt đầu trình bày và chuyển vai nhanh chóng khi có hiệu lệnh của GV. Trong quá trình HS tiến hành VTVH, GV quan sát hoạt động của các nhóm cùng các biểu hiện của HS (hành vi, thái độ...). Kết thúc phần trao đổi của các vai, GV yêu cầu HS bổ sung và tổ chức lại cho khoa học các nội dung sau khi chia sẻ và lắng nghe ý kiến từ các thành viên khác trong cuộc thảo luận rồi hoàn thành bản phân vai tổng hợp như một hình thức báo cáo kết quả hoạt động của nhóm (01 bản/nhóm). GV đọc các bản phân vai tổng hợp và chú ý những vấn đề cần trao đổi với HS, phát hiện xem HS có sự hiểu nhầm nào đáng kể về văn bản hay không, đồng thời thu thập những câu hỏi, thông điệp từ các nhóm để chuẩn bị những phản hồi, giải đáp tương ứng cho HS. Tiếp theo, các nhóm trưng báo cáo kết quả hoạt động. GV trao đổi, phản hồi kết hợp chốt kiến thức đảm bảo nội dung bài học.

- Bước tổng kết: GV nhận xét, đánh giá về hoạt động của HS khi tham gia VTVH và cho HS hoàn thành Phiếu tự đánh giá cá nhân và hoạt động nhóm để tự đánh giá mức độ hoàn thành nhiệm vụ.

* Văn bản 3: *Chí Phèo* - Nam Cao

Trọng tâm của bài học này là giúp HS tổ chức VTVH một cách thuận thực hơn và cho HS tiến hành đổi vai lần 2.

- Bước chuẩn bị: Lúc này, HS đã tương đối quen thuộc với mô hình, hiểu về bản chất và cách thức hoạt động của VTVH. Vì thế, HS sẽ tự chia nhóm và đảm nhiệm vai khác so với cuộc thảo luận ở hai văn bản trước, tự thiết kế phiếu học tập phân vai và sáng tạo bằng cách tự đặt tên cho các vai của mình với yêu cầu tên của các vai đó phải phù hợp với nhiệm vụ của từng vai. GV yêu cầu các nhóm nộp bài lên padlet trước buổi học 1-2 ngày để kiểm tra việc thực hiện nhiệm vụ chuẩn bị bài của HS. HS chuẩn bị cho vai mình đảm nhiệm, thực hiện nhiệm vụ theo nhóm ở nhà và nộp lên *padlet*, đến lớp chia sẻ sản phẩm đọc.

- Bước tổ chức các hoạt động dạy và học trên lớp: HS sẽ tự tổ chức mô hình lớp học đảo ngược, tự bố trí không gian lớp học và tự tổ chức thảo luận. GV sẽ phát cho HS một phiếu học tập với những lời dẫn gợi mở nhằm giúp HS nghiệm thu được kết quả sau khi HS thảo luận như:

Phiếu học tập: Nghiệm thu kết quả sau khi thảo luận

Sau khi đọc và thảo luận văn bản theo *Vòng tròn văn học*:

- “Tôi cảm thấy.....”
- “Tôi tự hỏi.....”
- “Tôi đánh giá cao.....”
- “Tôi ấn tượng với.....”
- “Tôi đã kết nối.....”
- “Tôi đã học được.....”
- “Tôi rất ngạc nhiên bởi.....”

Sau đó, GV sẽ thu phiếu học tập và tiếp nhận được những ý kiến phản hồi từ HS để tổng kết, rút kinh nghiệm, điều chỉnh cho bài học sau. Các sản phẩm hoạt động đọc của HS cùng các video quá trình các nhóm thảo luận VTVH sẽ được lưu trữ trên padlet hoặc kênh riêng của lớp nhằm giúp HS xem lại quá trình thực hiện của mình để thực hiện đánh giá và tự đánh giá.

2.3. Thiết kế kế hoạch bài dạy minh họa

Để minh họa cho tiến trình tổ chức VTVH trong dạy học đọc hiểu văn bản truyện ngắn Việt Nam hiện đại ở môn Ngữ văn lớp 11, dưới đây, chúng tôi trích dẫn kế hoạch bài dạy (KHBD) minh họa của văn bản đầu tiên - *Hai đứa trẻ* (Thạch Lam) với hai hoạt động cơ bản: Hoạt động chuẩn bị VTVH và Hoạt động tổ chức VTVH tại lớp.

Văn bản: Hai đứa trẻ - Thạch Lam (SGK Ngữ văn 11, tập 1, trang 94)

HAI ĐỨA TRẺ (2 tiết)

- Thạch Lam -

I. MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

1. Năng lực

a. Năng lực đặc thù

- Phân tích được đặc điểm bối cảnh và vẻ đẹp của không - thời gian của tác phẩm.
- Phân tích được diễn biến tâm trạng nhân vật Liên trong cảnh chờ tàu.
- Trình bày được một số nét đặc sắc về nghệ thuật miêu tả và phong cách Thạch Lam.

b. Năng lực chung

- Chủ động thu thập và tìm hiểu thông tin liên quan bài học trong tài liệu tham khảo, sách giáo khoa, internet...
- Biết sử dụng ngôn ngữ kết hợp phi ngôn ngữ để trình bày ý kiến, chủ động đề xuất hướng giải quyết vấn đề trong thảo luận nhóm.

2. Phẩm chất

- Biết đồng cảm với kiếp sống mòn mỏi, tù túng của những con người bất hạnh.
- Sống tự chủ, sống trách nhiệm, biết yêu thương và trân trọng cuộc sống.

II. THIẾT BỊ DẠY HỌC VÀ HỌC LIỆU

1. Giáo viên

- SGK Ngữ văn 11 (tập 1), KHBD sử dụng mô hình VTVH, bài giảng trình chiếu.
- Bảng phân công nhiệm vụ cho HS ở nhà, phiếu học tập, rubric đánh giá.
- Video về Thạch Lam (<https://www.youtube.com/watch?v=TKU75LW5QyA>).

2. Học sinh

- Sách giáo khoa Ngữ văn 11 tập 1, hồ sơ học tập theo bảng phân vai VTVH được phân công, phiếu học tập.

III. TIẾN TRÌNH DẠY HỌC

1. HOẠT ĐỘNG CHUẨN BỊ VÒNG TRÒN VĂN HỌC	
Tổ chức thực hiện	Sản phẩm dự kiến
- B1: GV giới thiệu cho HS về nhóm bài truyện ngắn Việt Nam hiện đại theo mô hình VTVH, nêu tên các vai, nhiệm vụ của từng vai và hướng dẫn cho HS đọc văn bản qua các lần:	- Các nhóm sẽ hoàn thành nhiệm vụ căn cứ vào phiếu học tập phân vai.

- Lần đọc thứ nhất - đọc cá nhân: Để có những cảm nhận ban đầu về văn bản.

- Lần đọc thứ hai - đọc theo hình thức VTVH: thực hiện các bài tập phân vai để khám phá những “mảnh ghép” ý nghĩa của tác phẩm, thông qua việc tạo lập các sản phẩm sáng tạo.

- GV phát phiếu học tập phân vai đã thiết kế cho HS, phân tích, hướng dẫn cách thực hiện các vai.

- Phần này GV sẽ tổ chức cho HS thực hiện VTVH tại nhà sau đó nộp lên padlet, đến lớp chia sẻ sản phẩm đọc.

Link: <https://padlet.com/lethivananh09092000/plkvjpdv3t61yr2x>

- B2: HS sẽ lựa chọn vai phù hợp với mình và GV tổng hợp những người cùng vai thành 1 nhóm. Tổ chức lớp thành 05 nhóm và mỗi nhóm đảm nhận 1 vai và tìm hiểu kĩ về vai đó. Nếu xảy ra trường hợp có vai không HS nào lựa chọn hoặc 1 vai mà quá nhiều HS lựa chọn thì GV sẽ dựa vào năng lực của HS để điều chỉnh.

- B3: Ở hoạt động dạy và học truyện ngắn *Hai đứa trẻ*, GV giao nhiệm vụ cho các nhóm ghi lại ấn tượng về tác phẩm theo mô hình VTVH, mỗi nhóm sẽ nhận một vai và thực hiện sản phẩm theo gợi ý sau:

Vai	Nhiệm vụ
Người tìm từ độc đáo	Em hãy ghi lại những từ gây ấn tượng, khó hiểu hay có ý nghĩa trong tác phẩm và lí giải lí do chọn, giải nghĩa của từ? (Ghi rõ trang, đoạn từ được chọn)
Người tìm chi tiết hay	Em hãy ghi lại những chi tiết, đoạn văn đặc sắc trong tác phẩm và lí giải cảm nhận
Người lập hồ sơ nhân vật	Em hãy chọn 1-2 nhân vật ấn tượng nhất trong tác phẩm và ghi lại những chi tiết thuộc yếu tố làm nên chân dung nhân vật như ngoại hình, lời nói, suy nghĩ, mối quan hệ với nhân vật

NGƯỜI TÌM TỪ ĐỘC ĐÁO

Họ và tên: _____ Nhóm: _____
 Tên tác phẩm: _____ Trang: _____
Công việc của bạn là tìm ra những từ đặc biệt trong tác phẩm, những từ đó:

Mới	Vui	Quan trọng
Lạ	Hấp dẫn	Khó hiểu

Khi đã tìm ra những từ mà bạn muốn thảo luận, bạn hãy viết xuống dưới đây:

Từ	Số trang, đoạn	Lý do chọn

(Tránh lỗi ngữ pháp, chính tả)

NGƯỜI TÌM CHI TIẾT HAY

Họ và tên: _____ Nhóm: _____
 Tên tác phẩm: _____ Trang: _____
Công việc của bạn là tìm ra những chi tiết hay trong tác phẩm đó:

Khi đã tìm ra những chi tiết mà bạn muốn thảo luận, bạn hãy ghi chú xuống dưới đây:

Từ	Số trang, đoạn	Lý do chọn

(Tránh lỗi ngữ pháp, chính tả)

NGƯỜI LẬP HỒ SƠ NHÂN VẬT

Họ và tên: _____ Nhóm: _____
 Tên tác phẩm: _____ Trang: _____
Hãy chọn một nhân vật mà bản thân thấy ấn tượng trong đoạn trích và tiến hành lập hồ sơ nhân vật dựa trên các yếu tố: ngoại hình, hành động, lời nói, suy nghĩ, mối quan hệ với các nhân vật khác, xuất thân... Từ đó, khái quát lên tính cách nhân vật.

(Tránh lỗi ngữ pháp, chính tả)

	khác... Có thể chọn trích dẫn hoặc chi tiết mô tả hành trình mà nhân vật trải qua trong suốt văn bản	<p align="center">NGƯỜI VẼ TRANH MINH HỌA</p> <p>Họ và tên: _____ Nhóm: _____ Tên tác phẩm: _____ Trang: _____ <i>Hãy vẽ lại những hình ảnh mà tác phẩm gợi ra. Hình ảnh ấy có thể là một cảnh vật, một sự việc, một chân dung... Bạn có thể thực hiện theo mẫu:</i></p> <p>Lí giải của tôi: Tôi vẽ... bởi vì...</p> <p>Hình ảnh tác phẩm gợi ra cho tôi:</p>
<p>Người vẽ tranh minh họa</p>	<p>Em hãy vẽ ra những bức tranh mà bản thân hình dung được sau khi đọc tác phẩm và lí giải về ý tưởng đó (Hình ảnh này đến từ đâu? Vì sao em lại muốn vẽ hình ảnh ấy?)</p>	
<p>Người liên hệ</p>	<p>Em hãy sử dụng kiến thức học được từ trước đến nay liên hệ tác phẩm với tác phẩm khác cùng chủ đề hoặc với hiện trạng cuộc sống... để làm sáng tỏ thêm đặc điểm nhân vật, chủ đề, nghệ thuật của tác phẩm</p>	<p align="center">NGƯỜI LIÊN HỆ</p> <p>Tên: _____ Nhóm: _____ Tác phẩm: _____ Trang: _____</p> <p><i>Hãy tìm ra mối liên hệ giữa tác phẩm Hai đứa trẻ và bạn, giữa tác phẩm với thế giới bên ngoài. Đây là sự liên hệ từ tác phẩm đến những kinh nghiệm sống của bạn, những gì xảy ra trong nhà trường hay địa phương, trên báo chí... Bạn cũng có thể tìm ra mối liên hệ giữa truyện ngắn này với các truyện ngắn khác cùng chủ đề hay cùng tác giả.</i></p> <p><i>(Tránh lỗi ngữ pháp, chính tả)</i></p>
<p>- HS thực hiện nhiệm vụ tại nhà, nhập vai và tiến hành cuộc thảo luận, đồng thời ghi chép các ý kiến phản hồi vào bản phân vai đã được GV thiết kế chi dẫn. Sau khi thực hiện xong, các nhóm nộp bài lên padlet 1-2 ngày trước tiết học, GV kiểm tra kết quả thực hiện nhiệm vụ của các nhóm và có thể đưa ra những nhắc nhở cần thiết để các em kịp thời điều chỉnh.</p> <p>- B4: HS triển khai họp nhóm, chia sẻ nội dung, phiếu phân vai đã làm sau khi thực hiện hoạt động đọc cá nhân. Nhóm thống nhất ý kiến và nộp bài lên padlet.</p>		

2. HOẠT ĐỘNG TỔ CHỨC VÒNG TRÒN VĂN HỌC

*** Mục tiêu:**

- Thực hiện hoạt động VTVH theo hình thức mỗi nhóm đảm nhận 1 vai.
- Có khả năng vận dụng các kĩ năng đọc lần 2 qua hoạt động VTVH để khám phá văn bản.
- Có ý thức trách nhiệm, tích cực, chủ động trong thảo luận nhóm

*** Nội dung:** Vận dụng hoạt động VTVH để đọc - hiểu tác phẩm *Hai đứa trẻ*.

*** Sản phẩm dự kiến:** Phiếu học tập phân vai HS tự thiết kế, sáng tạo.

*** Tổ chức thực hiện:**

Bước 1: Chuyển giao nhiệm vụ:

- GV tổ chức mô hình lớp học đảo ngược, bố trí không gian lớp học, yêu cầu HS trình bày sản phẩm đã thảo luận ở nhà.

Bước 2: Thực hiện nhiệm vụ

- HS thảo luận, chuẩn bị sản phẩm trình bày.

Bước 3: Báo cáo kết quả và thảo luận

- HS thực hiện báo cáo sản phẩm tại lớp. HS sẽ thảo luận, chia sẻ sản phẩm đọc tại lớp trong thời gian 10 phút. HS khác nghe tích cực, có thể ghi lại những nội dung quan trọng nhằm hoàn thành bảng phân vai.

- GV quan sát hoạt động các nhóm, biểu hiện của HS. Sau đó, GV yêu cầu HS bổ sung kết quả cho nhau sau khi chia sẻ và lắng nghe ý kiến từ các thành viên khác trong cuộc thảo luận và hoàn thành bản phân vai tổng hợp như một hình thức báo cáo kết quả hoạt động nhóm (1 bản/1 nhóm).

Bước 4: Kết luận, nhận định

- GV nhận xét, đánh giá về hoạt động của HS khi tham gia VTVH.

- GV cho HS hoàn thành Phiếu tự đánh giá cá nhân và hoạt động nhóm để tự đánh giá mức độ hoàn thành nhiệm vụ. Sau đó chốt ý và diễn giảng những điểm quan trọng, nhằm đảm bảo tính chủ động của HS.

• **Lần đọc thứ ba - đọc chi tiết tại lớp:** HS tiến hành đọc sâu tác phẩm để đi vào phân tích tác phẩm.

- HS dựa vào các câu hỏi gợi ý của GV, kết quả thu nhận được sau khi thảo luận VTVH để tìm hiểu (theo cá nhân, nhóm) qua đó hiểu được và phân tích nội dung, nghệ thuật của tác phẩm.

=> Như vậy các “mảnh ghép” ở lần đọc 3 sẽ được sắp xếp thành “bức tranh” hoàn chỉnh ở lần 1 và 2.

3. Kết luận

Có thể khẳng định, trong dạy học văn bản văn học, việc dạy học đọc hiểu có ý nghĩa quan trọng nhằm kiến tạo năng lực tiếp nhận, phân tích văn bản, đồng thời thúc đẩy các kỹ năng như viết, nói và nghe cho HS. Trên cơ sở bám sát đặc điểm nội dung và yêu cầu cần đạt của nội dung dạy học văn bản truyện ngắn Việt Nam hiện đại, VTVH với 5 vai mà chúng tôi đề xuất trên đây sẽ là một gợi mở giúp giáo viên nâng cao chất lượng dạy học văn bản văn học, đáp ứng tinh thần dạy học phát triển theo năng lực cho HS: năng lực tự chủ và tự học, năng lực giao tiếp và hợp tác, năng lực giải quyết vấn đề và sáng tạo, năng lực ngôn ngữ và năng lực văn học của Chương trình giáo dục phổ thông tổng thể nói chung và Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn nói riêng từ sau năm 2018.

Bên cạnh những ưu thế thì biện pháp cũng có những hạn chế nhất định. VTVH chưa phổ biến ở Việt Nam nên khi áp dụng giáo viên sẽ khó khăn trong việc tiếp cận và giới thiệu cách thức hoạt động cho HS. Mặt khác, mặc dù chương trình dạy học đã chuyển hướng theo tiếp cận năng lực người học nhưng chỉ mới trên đà chuyển hoá và từng bước hoàn thiện. Đa số GV còn đang áp dụng phương pháp dạy học truyền thống, HS còn chưa quen với kỹ năng hợp tác, giao tiếp và sáng tạo trong đọc hiểu, phân tích tác phẩm. Vì vậy, để sử dụng hiệu quả VTVH vào dạy học đọc hiểu chúng tôi xin đưa ra một số kiến nghị như sau:

Thứ nhất, có thể đưa VTVH vào vận dụng rộng rãi trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn hiện đại Việt Nam cho HS lớp 11 nói riêng và dạy học đọc hiểu văn bản văn học nói chung, đồng thời có thể mở rộng đối tượng HS và linh hoạt trong cách thức vận dụng để đảm bảo phù hợp với mục tiêu bài học và tổ chức hoạt động dạy học đạt hiệu quả tốt nhất.

Thứ hai, khi vận dụng VTVH vào thực tiễn, đặc biệt với đối tượng HS chưa có kinh nghiệm làm việc hợp tác, GV cần giúp HS làm quen với mô hình dạy học mới qua một tiến trình nhất định như phân tích mẫu phiếu phân vai, hướng dẫn chia nhóm, thảo luận nhóm. GV đóng vai là người quan sát chặt chẽ các tương tác diễn ra, tạo cơ hội cho HS sáng tạo sản phẩm phân vai, chủ động, tự tin, bản lĩnh trong thảo luận và trình bày. Trên cơ sở hội thảo giữa giáo viên và HS, tự đánh giá của HS kịp thời bổ sung những thông tin cần thiết để tổng hợp thành một bức tranh đa dạng và phong phú thêm về cảm nhận cách đọc, cách nhìn nhận vấn đề khác nhau trong VTVH để kiến tạo tác phẩm.

Thứ ba, cần phân biệt giữa trải nghiệm đọc và hoạt động đọc phản hồi trong VTVH. GV vừa chú trọng thực hiện đúng đặc thù của mô hình vừa không thoát ly khỏi yêu cầu cần đạt của chương trình dạy học.

Thứ tư, vận dụng những hình thức dạy học có tính chất “mở” như VTVH đòi hỏi sự thay đổi tương ứng trong bảng phân vai, phương pháp kiểm tra đánh giá... Mục đích cuối cùng của mô hình là tạo cơ hội cho HS đọc kỹ văn bản và tạo hứng thú, sáng tạo khi tham gia tiết học. Cần đặt trọng tâm vào việc đánh giá các kỹ năng đọc hiểu của HS được vận dụng một cách linh hoạt khi tiếp cận với các văn bản trong và ngoài chương trình.

TÀI LIỆU THAM KHẢO

- Bộ Giáo dục và Đào tạo (2018). *Chương trình giáo dục phổ thông môn Ngữ văn* (ban hành kèm theo Thông tư số 32/2018/TT-BGD ngày 26 tháng 12 năm 2018 của Bộ trưởng Bộ Giáo dục và Đào tạo).
- Daniels, H. (1994). *Literature Circles: Voice and Choice in the Student-Centered Classroom*. Markham: Pembroke Publishers Ltd.
- Daniels, H. (2001). *Looking into Literature Circles*. Portland, ME: Stenhouse Publishers.
- Daniels, H. (2002). *Literature Circles: Voice and Choice in Book Clubs and Reading Groups*. Maine: Stenhouse Publishers.
- Lane W. Clarke (2014). Power through voicing others: Girl's positioning of boys in literature circle discussions. *Journal of Literacy Research*, 38 (1), pp. 53-79.
- Mimi Neamen, Mary Strong (2001). *More Literature Circles: Cooperative Learning for Grades 3-8*. Colorado: Greenwood Publishing Group, Inc.
- Mills, H., Jennings, L. (2011). Talking about talk: Reclaiming the value and power of literature circles, *The Reading Teacher*, 64 (8), p. 590-598.
- Schlick Noe, K. L., Johnson, N. J. (1999). *Beginning with Literature Circle*. Norwood, MA: Christopher-Gordon Publishers, Inc.
- Dương Thị Hồng Hiếu (2019). Thực trạng dạy học truyện ngắn theo đặc trưng thể loại ở trường trung học phổ thông. *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh*, Tập 16, Số 4, tr. 125-138.
- Dương Thị Hồng Hiếu (chủ biên, 2020). *Mô đun 2 - Tài liệu hướng dẫn bồi dưỡng GV phổ thông cốt cán: Sử dụng phương pháp dạy học và giáo dục phát triển phẩm chất, năng lực học sinh trung học cơ sở môn Ngữ văn*. Bộ Giáo dục và Đào tạo, Trường Đại học Sư phạm TP. Hồ Chí Minh, Chương trình ETEP.

- Đoàn Thị Thanh Huyền (2021). “Vòng tròn văn học” - Biện pháp dạy học đọc hiểu hiệu quả trong môn Ngữ Văn. *Tạp chí Khoa học Trường Đại học Sư phạm Hà Nội*, Tập 66, Số 3, tr. 3-10.
- Phan Thị Nở (2019). Dạy học truyện ngắn Việt Nam hiện đại trong chương trình Ngữ văn trung học phổ thông hiện hành theo định hướng phát triển năng lực. *Tạp chí Khoa học Đại học Cần Thơ*, tập 55.
- Nguyễn Phương Thảo (2020). *Sử dụng mô hình “vòng tròn thảo luận văn chương” trong dạy học đọc hiểu truyện ngắn hiện đại cho học sinh lớp 9*. Luận văn Thạc sỹ, Trường Đại học Sư phạm Hà Nội.

SUMMARY

DESIGNING *LITERATURE CIRCLE* IN TEACHING READING COMPREHENSION OF MODERN VIETNAMESE SHORT STORIES IN THE LANGUAGE OF ARTS GRADE 11

Nguyen Thi Xuan Quynh, Vo Thi Nhung,

Le Thi Van Anh, Nguyen Anh Thu

Vinh University

Received on 24/3/2022, accepted for publication on 04/5/2022

Teaching reading comprehension in approaching competency development is a crucial change in the General Education Program in Literature 2018. As one of the positive teaching methods and strategies, *Literature Circle* is a reading comprehension model that focuses on the reader's response, driven primarily by student understanding and questions. With surveying and analysing literature texts in the current textbook and the General Education Program in Literature 2018, the article addresses the process of organizing a literary circle in teaching reading comprehension of modern Vietnamese short stories for grade 11 students, to create excitement for students in the process of understanding the work, and to motivate them to deepen their thinking and share their feelings in order to meet the needs of the competence-based teaching and assesment program.

Keywords: Literature Circle; teaching reading comprehension; Language of Art grade 11; competence development; modern Vietnamese short stories.